

תלמוד בבלי מסכת יומא דף י עמוד א סוכת החג בחג, רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרים.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף י עמוד ב

אלא אמר רבא: בשאר ימות השנה - כולי עלמא לא פליגי דפטורה, כי פליגי - בשבעה. וסוכה טעמא לחוד, ולשכה טעמא לחוד. סוכה טעמא לחוד; רבי יהודה לטעמיה, דאמר: סוכה דירת קבע בעינן, ומיחייבא במזוזה. **ורבנן לטעמיהו, דאמרי: סוכה דירת עראי בעינן, ולא מיחייבא במזוזה.** ולשכה טעמא לחוד; **רבנן סברי: דירה בעל כרחיה - שמה דירה, ורבי יהודה סבר: דירה בעל כרחיה - לא שמה דירה, ומדרבנן הוא דתקיננו לה, שלא יאמרו כהן גדול חבוש בבית האסורין.**

רמב"ם הלכות תשובה פרק ג

הלכה ד

אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו כלומר עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם, אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשתיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזבו כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה, לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב, וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב, חטא חטא אחד הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה, עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה שנאמר וצדיק יסוד עולם זה שצדק הכריע את כל העולם לזכות והצילו, ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצות מראש השנה ועד יום הכפורים יתר מכל השנה, ונהגו כולם לקום בלילה בעשרה ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ובכיבושים עד שיאור היום.

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ו

הלכה יג

חייב האדם להזהר במזוזה מפני שהיא חובת הכל תמיד, וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם שמו של הקדוש ב"ה ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן, וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים, אמרו חכמים הראשונים כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא שהרי יש לו מזכירין רבים והן הם המלאכים שמצילין אותו מלחטוא שנאמר חונה מלאך יי' סביב ליראיו ויחלצם, בריך רחמנא דסייען.

תוספות מסכת יומא דף י עמוד ב

...ועוד בכל הספרים ישנים שראיתי גרסי' בהו איפכא דרבנן סברי לא גזרינן ור' יהודה סבר גזרינן ונראה לי כל הסוגיא בע"א דהאי דקאמר וכי תימא מדרבנן היינו משום שמא יאמרו היושב בסוכה בחג חבוש הוא בבית האסורין וכו' עד בשבעה כולי עלמא לא פליגי בין בלשכה בין בסוכה כי פליגי בשאר ימות השנה בין בלשכה בין בסוכה רבנן סברי לא גזרינן והכי פי' גבי לשכה חוץ מלשכת פרהדרין שבה היתה דירה פי' בשעה שבה היתה דירה דהיינו כל ז' ותו לא מיחייבא מדאורייתא אבל גזירה לרבנן לית להו אמר ר' יהודה לדידכו דאמריתו דכל ז' מדאורייתא והלא כמה לשכות שהיה בהן דירת עראי כזו ולא היה להם מזוזה ואפי' בשעה שהיה בהן דירה אלא לשכת פרהדרין גזירה היתה שלא יאמרו כ"ג חבוש וכיון דמהווא טעמא הוא היה לה מזוזה כל השנה כי היכי דתיפרסם מילתא לכל דדירה מעלייתא היא ולא יאמרו כהן גדול בבית האסורים הוא חבוש וגבי סוכה נמי שבעה דחג כולי עלמא לא פליגי דחייב לרבנן מדאורייתא ולרבי יהודה מדרבנן כמו לגבי לשכת פרהדרין כי פליגי בשאר ימות השנה רבנן לא גזרו שאר ימות השנה אטו חג ור' יהודה גזר שלא יאמרו היושב בסוכה בחג חבוש בבית האסורין הוא ויש בדבר גנאי ובזוי מצוה ונראה כאילו הקדוש ברוך הוא מטריח על ישראל וחובשן בבית האסורים להכי חייבת במזוזה כל השנה לפרסם הדבר שיהיה נראה לכל כמו דירה חשובה וכן לענין מעשר מיחייבא מדרבנן בין בחג בין בשאר ימות השנה ולא תיקשי דילמא אתי לאפרושי מן הפטור כו' דה"מ אי אמרינן דלא מיחייבא אלא בחג בעידנא דאית בה דירה ניחוש דילמא אתי למיטעי כיון דחזי דלא מיחייבא אלא בההיא שעתא אתו למימר דדירה גמורה היא דאורייתא אבל השתא דמחייבא לה אפי' בשאר ימות השנה דליכא דירה בה כלל הכל יודעין דמדרבנן הוא דמחייב לה ולא אתי למיטעי.

בענין יציאה מארץ ישראל לחו"ל / הרב ליכטשנשטיין שליט"א (שעור ביום העצמאות תשס"ב)

אם כן, יש לנו כעת שתי אפשרויות בהבנת האיסור:

אפשרות אחת: לראות את האיסור כקשור מהותית לעזיבת א"י.

אפשרות שניה: לראות את האיסור מבחינת עזיבת מוקדי תורה וקדושה.

נקודה זו מתחברת לנקודה שניה, והיא ספק שמעלה ה"שדי חמד". הוא מניח כדבר פשוט שיש איסור לצאת, ונסתפק אם זהו איסור דאורייתא או דרבנן. אם מודבר באיסור לעזוב את ארץ ישראל כדין בקדושתה – אולי ניתן למצוא מקור דאורייתא; אך אם מדובר באיסור לעזוב מוקדי תורה – נראה שזהו רק איסור דרבנן.

כאן מתעוררת השאלה: אם מחפשים מקור לאיסור דאורייתא, היכן ניתן למוצאו? יתכן שנאמר שהאיסור הוא דאורייתא, כי קדושת הארץ דאורייתא (ומיוסד על מצוות ישוב א"י) – אך אז צריך לבחון האם באמת היום קדושת הארץ דאורייתא. האבני נזר (יו"ד סי' תנד) דן בזה.

לגבי מצוות ישוב א"י, יש דעות שונות באיזה מידה זה קשור לקדושת הארץ ("קדושה ראשונה..."), או שאין זה קשור לקדושת הארץ אלא ל"שם ארץ ישראל" כמקום, ואפילו אינו מקודש פורמלית כעת...

יש לזה לכאורה מבחן: האם מצוות ישוב א"י נוהגת במקומות שלא נתקדשו קדושה שניה? לרמב"ן בתחילת גיטין כנראה שהיו שני דעות בנידון:

דעה אחת: שרק למ"ד קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא יש במקומות אלו מצוות ישוב א"י.
דעה שניה: כפי שמסתבר יותר בסוגיא שם, שאפילו ללא קדושה ארץ ישראל בחיבתה עומדת, ויש מצווה.

ממילא, ניתן לומר שאם נקשר את האיסור לצאת מחו"ל לזיקה לא"י ספציפית, אז גם היום הוא יהיה קיים מדאורייתא – ואפילו אם קדושת הארץ עצמה מדרבנן.

אך עדיין קיימת שאלה האם יש מקור לזה, כלומר, פסוק ממש. ניתן לומר שאין פה איסור חזיתי אלא ביטול מצוות עשה של מצוות ישיבת ארץ ישראל...

היקף האיסור...

הגרש"ז אהב מאוד לצטט מ"יסוד ושורש העבודה", הכותב שאיננו יודעים להעריך מצווה. לו היינו יודעים את חשיבותה של הישיבה בסוכה בסוכות – לא היינו יוצאים מה[סוכה] כלל בשבוע זה. התווכחתי איתו על מצוות סוכה לדעתי, סוכה אינה בית כלא. המצווה היא "לדור" בסוכה, ואין כל צורך להימצא בה כל הזמן. המצווה אינה נמדדת כאילו כל דקה ודקה היא מצווה נפרדת. בדומה לכך נראה שיש להבין את מצוות דירה בא"י. דירה אינה בית כלא, ומותר לבצע גיחות מתוך המסגרת הקבועה. כלומר, אין כאן "מתיר" לצאת, אלא מראש אין איסור לצאת. אם כן, יתכן כי לכהן יש שיקולים של מתירים, אך לגבי ישראל מדובר בחוסר איסור בכלל. ואעפ"כ, לא משמע כך מהגמרא בכתובות – מדובר שם מסתמא שהתכוון לחזור, ולמרות זאת יש איסור. היו אחרונים שרצו להעמיד כי מדובר שם שאין דעתו לחזור, אך זה דחוק...

לגבי האופי של מתיר – ברמב"ם המתירים מאד ממוקדים, לישא אשה, ללמוד תורה וכו'. הוא אינו מזכיר את הגמרא במו"ק, שאוסרת דווקא אם יוצא לשוט. בהקשר זה מתעוררת שאלה לגבי היתר סחורה, מהו המתיר? האם מדובר בסחורה דווקא, או כל דבר שלא ניתן להשיג בארץ? מה לגבי טיול בחו"ל לראות דברים שלא ניתן לראות בארץ – האם צורך פסיכולוגי נפשי גרוע יותר מצורך ממוני, כאשר ידוע כי מותר לצאת לסחורה גם אם זה רק לרווחה, ולא צורך דחוק?

המג"א בהלכות חוה"מ מתיר לעניין גילוח מי שיוצא כדי להקביל פני חברו, שזה לכאורה צורך פסיכולוגי. אך הוא מצמצם ואומר כי זה מותר רק כיון שהקבלת פני חבר "מקרי מצווה".

אני נוטה לומר, שלא מסתבר שיהיה אסור לאדם לצאת לראות דבר שאין בארץ, נופים או תרבות, ואילו לעסוק בפרקמטיא – אפילו אם הוא עשיר כקרח – יהיה מותר. לכן נראה שטיול לצורך כזה יהיה מותר. אם הטיול מקדם מבחינה תורנית, ערכית, רוחנית ותרבותית – גם באופי של "מתיר", יהיה לזה לפחות הערך של סחורה.